بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد الله وحده والصلاه والسلام على من لانبي بعده .

اول فصل دتجويد مبادي

تجويد په لغت کي تحسين يا ښايسته کولوته وايي . او په اصطلاح کي هر حرف دخپل مخرج څخه سره دټولو صفاتو اداء کول بغير دڅه تکلف نه په ډير اساني سره .

دتجويد تعريف :- دا هغه علم دي چي په دي کي دمخارجو او صفاتو څخه بحث کيږي .

دعلم تجويد موضوع : ددي علم موضوع حروف هجا دي دالف نه تريا پوري .

دتجويد دعلم غرض :- دتجويد دعلم غرض يا مقصد دقران کريم صحيح تلاوت کول دي .

دتجويد دعلم فايده - ددې علم فايده ددواړو جهانوکاميابي اودالله تعالى رضا ده .

دتجويد دعلم فضيلت :- دادټولو علوموڅخه افضل او اشرف دي ځکه ددي تعلق دټولو شيانو څخه بهتر څيز سره دي چي هغه دالله تعالى کلام دي .

دتجويد دعلم حکم :- په قران کريم او حديث نبوي او اجماع امت باندې ثابت دي چي په تجويد سره قران کريم تلاوت کول واجب او ضروري دي او په دې کي هيڅ اختلاف نشته . لکه څرنګه چي الله تعالى په سورت مزمل کي ارشاد فرمايي (وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا)

ترجمه : قران مجيد ښه ورو ورو او په اطمنان سره لوله .نوپدغه صورت کي کولای شي چي دتجويد مراعت پکې وکړي .تفسير بيضاوي ددې ايت داسي ترجمه کوي : (وَجَوِدْاَلْقُرْآنَ تَجْوِيْدَا)

يعني قران په تجويد سره لوله دعلي (رض) څخه ددې ايت ترجمه داسې منقول ده (الترتيل هو تجويد الحروف ومعرفة الوقوف .

ترجمه : ترتيل دي ته وايي په تجويد سره دحروفواداء کول او دوقفونو پيژندل او همدارنګه په حديث شريف کې هم ارشاد دي (ان الله يحب ان يقراء القران کما انـــــــزل) ترجمه : بيشکه الله (ج) ته داخوښه ده يا الله (ج) خوښوي چي قران کريم داسې ولوستلي شي لکه څنګه چي نازل شوي دي .

او دابنکاره خبره ده چي قران کريم په تجويد سره نازل شوي دي فقهاء امت مسلمه هم دالله (ج) او دهغه درسول (ص) دحکم په بنا باندې دعلم تجويد حاصلول دهغي په موافق قران کريم لوستل ضروري ګرځولي .

علامه جزري رحمه الله عليه په خپل مشهوره رساله مقدمة الجزريه کې فرمايلي دي (والاخذ با لتجويد حتم ولازم من لم يجود القران آثم) ترجمه : په تجويد سره قران لوستل حتمي او لازمي دي او څوک چي

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تجويد سره قران نه لولي هغه ګناهګار دي (لانه به الاله انـــــــزلا-- وهکذامنه الينا وصلا) يعني قران په تجويد سره لوستل ځکه ضروري دي چې الله تعالى قران کريم په تجويد سره نازل کړي دي او همدارنګه دا قران دالله تعالى نه مونږه پورې په تجويد سره رارسيدلي دي .

علامه شيخ محمد مکي نصر په خپل کتاب نهايت القول المفيد کې فرمايي (فقد اجتمعت المے معصومه من الخطاء علي وجوب التجويد من زمن النبي (ص) الي زماننا ولم يختلف فيه عن احد منهم وهذا اقوى الحجج).

ترجمه : بيشکه ټول امت مسلمه پدې باندې اتفاق کړي دي چه تجويد واجب دي دنبي کريم (ص) دزماني نه زمونږتر زماني پورې او پدې کې هيچاهم اختلاف نه دي کړي او دا دټولو څخه مضبوط او قوي دليل دي يعني پدي کې اختلاف نه کول دټولو څخه قوي دليل دی .

((دترتيل اجزاء))

دتـــــــــرتيل عمده اوغټ اجزاء دوه دي :((تجويدالحروف)) ((معرفه الوقوف))

لکه څرنګه چې لږ مخکې دحضرت علي (رض) په تفسير کې تېر شو او دترتيل تفصيلي اجزاء آتوته رسيږي .

ځکه چي تجويد الحروف هم په دوه قسمه دي (مخارج الحروف) او (صفات الحروف)

بياصفات الحروف هم په دوه قسمه دي اول ((صفات لازمه)) دوهم ((صفات عارضه)) او معرفه الوقوف هم په دوه قسمه دي اول ((محل وقف)) دوهم ((کيفيت وقف))

شکل

دوهم فصل دتجويد اول جزء

مخارج الحروف :- مخرج په لغت کې دوتلو ځاي ته ويل کيږي او په اصطلاح کې دکوموځايونو څخه چي حروف اداء کيږي هغي ته مخارج ويل کيږي بناء په قول مشهورباندې دحروفو مخارج ټول (١٧) اووه لس دي او دامخارج په دوه قسمه دي ١.مخرج محقق ٢. مخرج مقدر .

مخرج محقق هغي ته وايي چې دحلق يا لسان يا دشونډو داجزاوو څخه يو معين جزء وي .

او مخرج مقدر هغي ته و ايي چې دحلق ،لسان او شونډو داجزاوو څخه نه وي اوکه وي نو جز معين به نه وي اودا دوه مخرجه دي اول (جوف دهن) دوهم (خيشوم) او مخارج محقق پنځه لس (١٥) دي دحلق دمخارجو څخه به شروع وکړو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حلق په دري برخوويشل شوي دي : اول (اقصی الحلق يعني کښته برخه دحلق) دوهم (منځني يا وسط دحلق) دريم (ادنی يعني لوړه برخه دحلق هغه برخه چې خولې ته نيږدې ده) .

اول مخرج اقصي الحلق : ددې څخه دوه حروف اداء کيږي لکه (ء ،ها) .

دوهم مخرج وسط الحلق : ددې نه هم دوه حروف اداء کيږي لکه (ع ، حا) .

دريم مخرج ادني الحلق : ددې نه هم دوه حروف اداء کيږي لکه (غ ، خا) . او دې شپږو حروفوته حروف حلقي وايي چې مجموعه يي په لاندې شعر کې ذکر شوې ده :

حـــــــــروف حــــــــلقي شش بود اي باوفا

هـــــــــمزه ها وعـــــــين وحا غـــــــين وخا

اوس دلسان مخرجوته راځو چې په لسان کې لس (۱۰) مخارج دي .

څلورم مخرج: اقصاي لسان يعني دژبې بيخ چې دمقابل تالو سره ولګيږي ددې نه (ق) اداء کيږ ي

پنځم مخرج : داهم اقصاي لسان دي خود (ق) دمخرج نه لږ لاندې خولې طرف ته ددې نه (ک) اداء کيږي . دې دواړو حروفوته (ق،ک) حروف لهاتيه يا لهويه وايي، لهات هغه ژبکۍ ته وايي کوم چې په حلق پورې زوړنده وي نو ددې دواړو حرفونو تعلق لهات سره دې ځکه ورته لهاتيه وائي .

شپږم مخرج : دژبې مينځ چې دمقابل تالوسره پيوست شي ددې نه درې حروف اداء کيږي لکه (ج،ش، ی) . ي غير مده يعني ياي لين او ياي متحرک اداء کيږي او دې دري واړه حروفو ته حروف شجريه وايي . شجر ددواړوژامو ترمينځ چې کومه خاليګاه ده هغې ته وايي .

مخکې ددې نه چې اووم مخرج ذکر کړو بايد دغاښونو نومونه وپيژنو ځکه چې راتلونکي مخارج دغاښونو سره تعلق لري .

په عام طور سره دانسان دوه ديرش ۳۲ غاښونه وي مخکني څلور غاښونوته (دوه پورته دوه کښته) ثنايا وايي پورتني دووته يي ثناياي عليا وايي او لاندني دووته يي ثناياي سفلی وايي .

ددې په څنګ کي څلورغاښونه نوردي چې هغې ته رباعيات وايي .

درباعياتو په څنګ کې څلور نور غاښونوته انياب وايي او کواسر هم ورته وايي دانيابو په څنګ کې دوه پورته دوه لاندې څلور غاښونوته ضواحک وايي . دضواحکو په څنګ کې دوولس (۱۲) چې شپږ پورته او شپږ لاندې دي ديته طواحن وايي صرف همدغه طواحن (۱۲) دي نورټول څلورڅلوردي او دطواحن په څنګ کې څلورآخرني غاښونه دي چې هغې ته نواجذ وايي دغه دري قسمه آخرني غاښونه (ضواحک ، طواحن ، نواجذ چې مجموعه يي (۲۰) غاښونه کيږي ديته اضراس وايي .

لاندې دغاښونو خلاصه ذکر کيږي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

ثنایا .... ځلور (٤)

رباعیات ....ځلور ....(٤)

انیاب ....ځلور ....(٤)

ضواحک ....ځلور ....(٤)

طواحن ....دوولس ....(١٢) اضراس

نواجذ ....ځلور........(٤)

اووم مخرج :- کله چي اقصي حافه لسان داضراس علیا دبیخونو سره ولګیږي ددي نه (ض) اداء کیږي دښي طرف څخه وي او که دچپ طرف څخه وي ، خودچپ نه اسانه اداء کیږي نسبت ښي طرف ته ، ددواړو طرفونونه په یو ځل هم اداء کیږي خوداډیر مشکل کاردي اودي حرف ته حافیه وایي .حافه دژبې اړخ ته وایي .

اتم مخرج :- ادني حافه مع طرف اللسان کله چي دثنایا ربعیات انیاب او ضواحک بیخونوسره ولګیږي ددي نه (ل) اداء کیږي ښي طرف نه وي که چپ طرف نه وي خودادښي طرف نه اسانه اداء کیږي او ددواړوطرفو نه په یو ځل هم اداء کیږي .

(تنبیه) د(ض) مخرج دحافي هغه برخه ده چي دحلق طرف ته نږدي ده او دي ته اقصي حافه وایي .د(ل) مخرج دحافي دهغي برخي نه اداء کیږي کوم چي دخولي طرف ته ده او دیته ادني حافه وایي او همدارنګه د(ل) په اداء کولوکي دژبې څوکه هم دغاښونو سره لګیږي مګر د(ض) داداء کولو په وخت کي دژبې څوکه دغاښونو سره بلکل نه لګیږي .

نهم مخرج :- دژبې څوکه سره دادني حافه کله چه دثنایا ، رباعیات ، انیاب بیخونو سره ولګیږي ددي نه (ن) مظهره (هغه نون کي چي اظهار کیږي) اداء کیږي .

لسم مخرج :- دژبې څوکه او دثنایا او رباعیات بیخونه ددي څخه (ر) اداء کیږي البته دي کي پشت زبان هم داخل دي یعني ددي داداء کولو په وخت کي ژبه شاطرف ته میلان کوي او دنون مخرج ته نژدې دي خو دومره خبره ده چه دنون مخرج داداء کولو په وخت کي دژبې څوکه دتالو هغي حصي ته میلان کوي کوم چي شونډوته نیژدي دي او د (ر) داداء کولو په وخت کي دژبې څوکه دتالو هغه حصي ته میلان کوي کوم چي حلق طرف ته نیژدې وي (ل،ن،ر) دي دري واړو حروفوته حروف طرفیه او ذلقیه وایي طرف او ذلق دواړه په معني دکنار ې سره راځي .

یوولسم مخرج :- د (ط،د،ت) مخرج دي کله چي دژبې څوکه دثنایاعلیا دبیخونو سره ولګیږي ددي څخه دا دري واړه حروف اداء کیږي او دي حروفوته حروف نطعیه وایي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوولسم مخرج :- دژبې څوکه او دثنایا علیا هغه کناره چې د وریوسره پیوست دي ددي نه (ظ ، ذ ،ث) اداء کیږي دي درې واړه حروفوته حروف لثویه وایي لثه وریو ته وایي .

دیارلسم مخرج :- دژبې څوکه دثنایا علیا او سفلی دروني یا داخلي کناري ددې څخه (ص،س،ز) اداء کیږي مګر دژبې څوکه دکناروسره نه لګیږي دژبې څوکه او دکنارو ترمینځ لږ غوندې خلا باقي پاتې کیږي البته دثنایا علیا کناري او دثنایا سفلی کنار ي لږ غوندي یو له بل سره پیوست کیږي او که داپیوست نه شي نود صفیر صفت نه اداء کیږي او دي دري واړو حروفو ته حروف اسلیه او صفیریه وایي .اسله دژبې هغه نرۍ څوکې ته وایي .

څوارلسم مخرج :-د(ف) مخرج دي کله چې دثنایا علیا څوکې دلاندیني شونډو دلمدي برخې سره ولګیږي ددې نه (ف) اداء کیږي .

پنځه لسم مخرج:- دواړه شونډي دي ددي څخه (ب ،م ، و) غیر مده اداء کیږي صرف فرق دومره دي چې (ب) دشونډو دلمدي برخې څخه اداء کیږي او (م) دشونډو دوچې برخې څخه اداء کیږي او (و) ددواړو شونډو دناتمام یو ځاي کیدو څخه اداء کیږي .

دې څلورواړو حروفوته حروف شفویه وایي .

دمخارجو دوهم قسم مخرج مقدر

لکه څرنګه چې دمخرج مقدر تعریف بیان شو هغه دا چې مخرج مقدر هغي ته وایي چې دحلق یا لسان یا شفے داجزاوڅخه یومعین جزء نه وي.او مخرج مقدر دوه دي . اول خیشوم یعني دپزې اخري حصه خیشوم دحلق ،لسان او شفے داجزاء ونه کوم جزء ندي جوف دهن اګر چې جزء دي خوجزءمعین نه دي

شپاړسم مخرج :- جوف دهن دي ددي نه دري حروف اداء کیږي (واو، الف ، یا) کله چې مده وي الف دحلق دجوف نه اداء کیږي .

واو دشونډودجوف نه اداء کیږي . او (یا) دوسط لسان او تالو دجوف نه اداء کیږي د دي دري واړه حروفو انتها په هوا باندي کیږي .

یعني ددي اواز دباقي حروفو غوندي دحلق ، لسان شفتین داجزاءو په کوم جزء باندي نه اودریږي بلکه په هواکي خوریږي او ختمیږي . او دي دري واړو حروفوته حروف جوفیه ، مده ،او هوایه ویل کیږي . جوفیه ځکه ورته وایي چې دجوف نه اداء کیږي .هوایه ځکه ورته وایي چې ددوي انتها په هواباندي کیږي ، مده ځکه ورته وایي چې دمدیت صفت پکې موجود دي .

اووه لسم مخرج :- دغه مخرج دخیشوم دي ددي نه غنه اداء کیږ ي دلته دغني څخه نون مخفاۓ او نون مدغم به ادغام ناقص دي . داخفاء او دادغام بحث به وروسته ان شاء الله راشي .

دالف او همزه ترمینځ فرقونه :-

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالف او همزه ترمينځ ځلور فرقونه موجود دي .

١، الف هميشه مده وي او همزه هيڅ کله مده نشي کيدلاي .

٢، الف هميشه ساکن وي او همزه کله ساکنه او کله متحرک وي .

٣، همزه ساکنه دجټکي سره تلفظ کيږي او الف نرم بغير دجټکي تلفظ کيږي .

٤ ،الف دکلمي په اول کې نشي راتلاي بلکه په مينځ يا اخر کي راځي او همزه دکلمي په سر ،مينځ او پاي کي راتلاي شي (په ټولو ځايونو کي راتلاي شي) دکلمي په سر کي چي کومه همزه راغلي وي هغه دالف په شکل ښودل شوي وي خوداهمزه ده ، الف دکلمي په سرکي بلکل نه راځي .

دالله تعالي په فضل سره مخارج الحروف پاي ته ورسيدل مخکي ددي چي دتجويدالحروف په دوهم جزء يعني صفات الحروف باندي شروع وکړو پکارده دچي دلحن په تعريف او اقسامو پيل وکړو ځکه مونږ دهر حرف مخرج وپيژانده که موږ حرف دخپل مخرج نه اداء نه کړو معني کي يي بدلون او تغير راځي .

دلحن اقسام اود هغې حکم

لحن دتجويد ضد دي يعني تجويد قران صحيح لوستلو ته وايي او لحن دقران کريم غلط لوستلوته وايي مثلاً حرف دخپل مخرج نه نه اداء کول يا دهغي صفت لازمه يا صفت عارضه نه اداء کول يا په حرکات او سکنات کي غلطي کول دارنګه غلطي کولوته لحن ويل کيږي .

لحن په دوه معني ګانو باندي استعماليږي . يو په معني دلب ولهجه لکه څنګه چي حديث شريف کي راځي (اقرءوا القرآن بلحون العرب واصوتها) ترجمه : تاسوقران دعربو په لب ولهجو باندي ولولي او دهغوي په اوازونو باندې) او دلحن بله معني ده غلط لوستل .

کله چي لحن دتجويد په مقابل کي استعمال شي نو په معني دغلطي سره راځي .

لحن په دوه قسمه دي (لحن جلي) او (لحن خفي)

لحن جلي ښکاره غلطيوته ويل کيږي او دا په پنځه قسمه دي :

١، تبديل الحرف بالحرف : يعني ديو حرف پرځاي بل حرف لوستل لکه (الحمد)پرځاي په (الهمد)لوستل يا دالقدر پرځاي (الکدر) لوستل يا د (عليم) پرځاي (اليم) لوستل يا د (مصلحون) پرځاي (مسلهون) لوستل .

٢،يوحرف زياتول ياکمول مثلاً :د(لم يلد) پرځاي (لم يالد) لوستل اود (لم يولد) پرځاي (لم يُلد) لوستل او په اول مثال کي الف زياتول او په دوهم مثال کي دلم يولد څخه واو کمول .

٣، تبديل حرکت بالحرکت يعني ديو حرکت پرځاي بل حرکت لوستل مثلاً : دزبر پرځاي پيښ لوستل يا دضمه پرځاي فتحه يا کسره لوستل لکه : اِنعمتِ ‌ پرځاي انعمتُ لوستل ياد ختم اللهُ پرځاي ختم اللهِ لوستل

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤، تبديل حرکت بالسکون يا تبديل السکون بالحرکت مثلاً : خَلَقْنَا پرځاي خَلَقَنَا لوستل .

٥،مشدد مخفف او مخفف مشدد لوستل مثلاً : مُسْتَمِرّ ُ پرځاي مُسْتَمِرُ بغير دشدنه لوستل .

اولحن جلي پنځه قسمونه لري اوددي حکم حرام دي ځکه چي په کلام الله کي تحريف دي ددي حروف تغير او تبديليږي او معني هم ورسره بدليږي او بعضي او قات پداسي غلطيو سره لمونځ هم فاسديږي نو دداسي غلطيوڅخه ځان ساتل ډير ضروري دي .

دوهم قسم لحن خفي :دلحن خفي معني ده پټه غلطي داهغه غلطيوته ويل کيږي چې هغه صفات نه اداء کول کوم چي دحروفو دتحسين او زينت سره تعلق لري اګرچي حروف دخپل مخرج نه ښه پوره اداء شي کوم کمي او زياتي پکي ونه شي خوهغه صفات چه حرف ورسره مزين کيږي هغه نه اداء کول چي هغه ته صفات عارضه وايي او دصفاتو عارضه وو تفصيل به وروسته ان شاءالله راشي . مثلاً (را) چي کوموحالاتو کي پر يا مفخم تلفظ کيږي هغه مفخم نه اداء کول يا اخفا يا غنه نه کول يا مد نه کول . خلاصه دا چي (صفات لازمه صحيح نه اداء کولوته لحن جلي وايي) او د (صفات عارضه وو صحيح نه اداء کولوته لحن خفي وايي) اګر چي په لحن خفي په معني کي کوم بدلون نه راځي خودحروفو کوم زينت چې دي هغه له منځه ځي او ددې نه ځان ساتل هم ضروري دي او ددې حکم مکروه دي .

دتجويد دوهم جزء (صفات الحروف)

صفات دصفت جمعه ده او صفت په لغت کي داسي تعريفوو .

(ماقام بشي ءٍ من المعاني) . يعني دمعانيو په لحاظ يوشي چه دبل شي پورې قايم وي . لکه علم او سپين والي : پس دعلم تحقيق بغير دعالم څخه نه کيږي او دسپين والي تحقيق بغير دسپين شي څخه نه کيږي .

او په اصطلاح کي دصفت تعريف : صفت هغه حالت او کيفيت دي چه دحروفو دمخرج نه د اداء کولو په وخت کې مخي ته راځي مثلاً دحرف پُر لوستل يا باريک لوستل يا سخت يا نرم لوستل او داسي نور .

صفات په دوه قسمه دي (صفات لازمه) او صفات عارضه)

١، صفات لازمه : هغه صفات دي چي دحرف نه بلکل نه جداکيږي که داصفت په حرف کي اداء نشي نوحرف په خپل حال نه پاته کيږي بلکه ددي نه بل حرف جوړيږي يا غير عربي حرف ورڅخه جوړيږي ياناقص اداء کيږي مثلاً په (ظ) کي داستعلاء او اطباق صفت دي که دا صفت پکي اداء نشي نو (ظ) څخه (ذ) جوړيږي . دغي وجهي نه داصفات حروفو پوري لازم دي اودي صفاتوته مميزه ،مقومه، ذاتيه ، او ضروريه هم وايي ذاتيه او مقومه ځکه ورته وايي چې که چيري دا اداء نشي نو دحرف ذات باقي نه پاتي کيږي او حرف کامل نه اداء کيږي .اومميزه ځکه و رته وايي چي ديو مخرج حروف يو دبل څخه جدا جدا اداء کيږي .

٢، صفات عارضه هغه صفات دي چي په بعضي حروفو کي په بعضي اوقاتوکي راځي او په بعضي او قاتوکي نه راځي اوکه چيري داصفات اداء نه شي په حروفوکي څه تغير نه راځي په خپل حال پاتي کيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

[Pick the date]

مګر ددي حرف چه کوم زینت او حسن دي هغه ورسره ختمیږ ي ددغي وجهي نه دي صفاتو ته مزینه ، محسنه ، محلیه او عارضه وایي مزینه او محسنه او محلیه دا درى واړه په معني دزینت ورکوونکي راځي او عارضه دا معني چي داصفت دحرف پوري لا زم ندي کله پکي وي او کله نه وي . لکه څنګه چي مخکي بیان شو دلحن په اقساموکي او که داصفات اداء نشي نو لحن خفي صورت نیسي .

دریم فصل (دصفات لازمه اقسام)

صفات لازمه ټول په (۱۸)قسمه دي چي لس پکي متضاده او (۸) پکي غیر متضاده دي متضاده دامعني چي یو دبل ضد واقع شوي وي یعني پنځه صفات دپنځو نورو ضدواقع شي او غیر متضاده هغه صفات دي جه ضد نلري لاندي جدول وګوري :

صفات لازمه متضاده

۱، همس		۲ ، جهر
۳ ، شدت	توسط	۴ ، رخوة
۵، استعلاء		٦ ، استفال
۷ ، طباق		۸ ، انفتاح
۹، اذلاق		۱۰،اصمات

غیر متضاده

صفات لازمه

۱۱صفیر
۱۲ قلقله
۱۳ لین
۱٤ انحراف
۱٥ تکریر
۱٦ تفشي
۱۷ غنه
۱۸ استطالت

په مختصر ډول دصفاتو ذکروشوچي وروسته به ان شاء الله تفصیلاً ذکرشي کوم لس صفات متضاده چه ذکر شو همس دجهر ضد دي یعني کومو حروفو کي چي دهمس صفت موندل کیږي په هغوکي جهر نه راځي همدارنګه شدت درخوۀ ضد دي خو ددي دواړو ترمینځ یو بل صفت دي چي هغي ته توسط وایي همدارنګه استعلاء داستفال ضد دي او اطباق دانفتاح ضد دي او اذلاق داصمات ضد دي .

اوصفات غیر متضاده بالمقابل ضد نلري ځکه دهغوي ضد بیان نشو .

۱، همس : همس په لغت کي داوازتیټ والي ته وایي .

او د مجودینو په اصطلاح کي دمهموسه حروفو داداء کولو په وخت کي آواز په مخرج کي پداسي ضعف سره او دریږي چه نفس جاري وي خوآواز کي یو قسم ته پستي او تیټ والي وي او په کومو حروفو کي چه دهمس صفت موندل کیږي هغو حروفو ته مهموسه ویل کیږ ي او دا صفت په لس حروفو کي موندل کیږي چي مجموعه یي (فحثه شخص سکت) دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲، جهر : جهر په لغت کي دآواز اوچت والي ته وايي او په اصطلاح کي ددي حروفو داداء کولو په وخت کي آواز په مخرج کي پداسي قوت سره اودريږي چي ددې وجهي نه نفس (ساه) بنديږي او آواز کي يوقسم ته اوچت والي وي او کومو حروفو کي چه دجهر صفت موندل کيږي دي حروفو ته مجهوره وايي او مهموسه نه علاوه باقي ټول حروف مجهوره دي چه هغه (۱۹) حروف دي او دهمس ضد دي .

۳، شدت : شدت په لغت کي سختي والي ته وايي او په اصطلاح کي ددي حروفو د اداء کولو په وخت کي آوازپه مخرج کي پداسي سختي او قوت سره او دريږي چي پدي سره آواز بنديږي او حرف قوي اوسخت اداء کيږي او داصفت په (۸) حروفو کي راځي چي مجموعه يې (اجدک قطبت) دي او په کومو حروفو کي چه داصفت راځي هغوي ته شديده وايي .

(توسط) دشدت او رخوت ترمينځ توسط يو صفت د ي چه ددي لغوي معني ده درميان کي واقع کيدل او په اصطلاح کي ددي نه مقصد دشدت او رخوت درمياني حالت دي يعني ددي حروفو داداء کولو په وخت کي آواز نه دومره سخت وي لکه دشدت غوندي او نه دومره نرم وي لکه درخوت غوندي يعني دشديده وغوندي اوازفوراً نه بنديږي او نه د رخوت غوندي آواز بلکل جاري پاتي کيږي بلکه يو درمياني حال غوره کوي او داصفت په پنځوحروفو کي راځي چه مجموعه يې (لن عمر) دي او دي پنځو حروفو ته حروف متوسطه وايي .

٤، رخوے : رخوے په لغت کي نرمي ته وايي او په اصطلاح کي درخوے حروفو داداء کولو په وخت اواز په مخرج کي پداسي نرمي سره اودريږي چه دهغي وجهي نه اواز جاري پاتي کيږي دشديده او متوسط حروفو نه علاوه باقي ټول حروف رخوے دي .

٥، استعلاء : استعلاء په معني د اوچتيدلو راځي دلغت په بناء او په اصطلاح کي دمستعليه حروفو داداء کولو په وخت کي دژبې بيخ پورته تالوطرف ته اوچتيږي چه پدي وجهي سره دا حروف مفخم (پر) اداء کيږي او دا (۷) حروف دي چه مجموعه يې (خص ضغط قظ) دي او په کومو حروفو کي چه داستعلا ء صفت موندل کيږي هغي ته مستعليه وايي .

٦، استفال : استفال په لغت کي لاندي پاتي کيدلو ته ويل کيږي .

او په ا صطلاح کي دمستفله حروفو داده کولو په وخت کي دژبې بيخ بره تالوته نه اوچتيږي بلکه لاندي پاتي کيږ ي چه ددي وجهي نه داحروف باريک اداء کيږي دمستعليه حروفو څخه سواباقي ټول حروف مستفله دي . داستفال صفت چه په کومو حروفو کي راځي هغي ته مستفله وايي .

۷، اطباق : اطباق په لغت کي ښه پيوسته کيدلو ته وايي او په اصطلاح کي دمطبقه حروفو داداء کولو په وخت کي دژبې اکثره حصه يعني دژبې مينځ پورته تالو سره پيوسته کيږي چه له دي کبله دا حروف ښه مفخم (پر) اداء کيږي او په کومو حروفو کي چي داصفت پيداکيږ ي هغه حروفو ته مطبقه وايي او داڅلور حروف دي (ص ،ض، ط،ظ)

۸، انفتاح : انفتاح په لغت کي په معني دخلاصيدلو او جداپاتي کيدلو راځي او په اصطلاح کي دمنفتحه حروفو داداء کولو په وخت کي دژبې اکثرحصه يا بيخ پورته تالو سره نه پيوسته کيږي بلکه د هغي څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جدا پاتي كيږي چي له دي كبله دا حروف پر نه اداء كيږي بلكه باريک اداء كيږي او په كومو حروفو كي چي دانفتاح صفت موندل كيږي هغه حروفوته حروف منفتحه وايي دمطبقه حروفو څخه علاوه باقي ټول حروف منفتحه دي .

۹، اذلاق : اذلاق په لغت كي په معني دتيزوالي راځي او په اصطلاح كي مذلقه حروف دشونډو يا دژبي دكناري څخه په سهولت سره اداء كيږي . او داشپږ حروف دي چي مجموعه يي (فرمن لب) دي .

۱۰، اصمات : اصمات په لغت كي په معني د منع كولو راځي او په اصطلاح كي داصمات حروف دخپل مخرج نه په مضبوطي سره اداء كيږي ددي په اداء كولو كي لږ څه ګراني محسوسيږي او په كومو حروفو كي چي داصفت راځي هغوته حروف مصمته وايي او دمذلقه حروفو څخه سواباقي ټول حروف مصمته دي .

دصفات غير متضاده تشريح

۱۱، صفير :صفير په لغت كي شپيلی يا دمرغی آواز ته ويل كيږي او په اصطلاح كي دصفيريه حروفو داداء كولو په وخت كي يو تيز آواز دشپيلی غوندي راوځي لكه عزيز او كه دا صفت پدي حروفو كي اداء نشي دا حروف بلكل ناقص اداء كيږ ي او داصفت په دری حروفوكي راځي (ص ، ز ، س) .

۱۲،قلقله : قلقله په لغت كي جنبش اوحركت ته وايي او داپنځه حروف دي چه مجموعه يي (قطب جد) دي او په اصطلاح كي ددي حروفو داداء كولو په وخت كي په مخرج كي يوقسم ته جنبش وي خودسكون او وقف په حالت كي قلقله زياتيږ ي او دحركت په حالت كي ډير كم كيږي .

۱۳، لين : لين په لغت كي نرمي ته وايي او په اصطلاح كي دلين دحروفو داداء كولو په وخت كي داحروف ډيرپه نرمي سره اداء كيږي كه غواړي چه مد وربادي وكړي هم كولي شي او دا دوه حروفه دي (و، ي) چه كله ساكن وي او ماقبل يي مفتوح وي لكه(خوف) ،(والصيف)

۱٤، انحراف : انحراف په لغت كي اوړيدلواو مائل كيدلوته وايي او په اصطلاح كي د منحرفه حروفو داداء كولو په مختكي اواز دحافه لسان نه نوک (راس) لسان طرف ته او دراس لسان نه پشت لسان طرف ته ميلان كوي چنانچه په (ل) كي دحافه نه راس لسان طرف ته او په (ر) كي دراس لسان نه پشت لسان طرف ته ميلان كوي ځكه چي بعضي اوقات دسړي خيال نه وي د (ل) پرځاي (ر) او د(ر) پرځاي (ل) تلفظ كړي خصوصاً دادماشومانو څخه دارنګه غلطي زيات كيږي او دانحراف صفت په (ل) او (ر) كي راځي او دي دواړو حروفو ته حروف منحرفه وايي .

۱۵، تكرير يا تكرار : تكرير په لغت كي ديو شي بار بار تكرار كولو ته وا يي او په اصطلاح كي دتكرير نه مراد ديو حرف پرځاي څو حرفه اداء كول .

اود تكرار څخه مراد مشابهت دتكرار دي او داصفت صرف په (ر) كي راځي او دحقيقي تكرار څخه ځان ساتل ضروري دي دحقيقي تكرار نه هغه وخت سړي ځان ژغورلي شي چه د (ر) داداء كولو په وخت كي دژبي سر دتالو سره داسي مضبوط ولګي چي لرزه بلكل پكي رانشي په مضبوطوالي كي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره مبالغه هم ونه شي چه آواز پکي بندشي دحروف شديده وو غونډې بلکه په (ر) کې دتوسط صفت خيال وساتل شي .

۱٦، تفشي : تفشي په لغت کې انتشار او خورېدلوته وايي او په اصطلاح کي د (ش) داداء کولو په وخت کې اواز په خوله کې منتشر کيږي لکه (منفوش) .

۱۷، غنه : دغني څخه مراد هغه آواز دي چې دنون او ميم د اداءکولو په وخت کې په پوزه کې ظاهريږي په هيڅ حالت کې دنون او ميم څخه نه جدا کيږي متحرک وي او که ساکن وي او که پوزه بنده کړي نو داصفت پکي نه اداء کيږي او دې غني ته غنه انې وايي او بل قسم ته يي غنه زماني وايي چه ددي تفصيل به وروسته ان شاء الله په صفات عارضه کې راشي .

۱۸، استطالت : استطالت په لغت کې طلب داوږدوالي ته وايي او په اصطلاح کې دا معني لري چې د (ضاد) داداء کولو په وخت کې دمخرج دشروع نه دمخرج تر اخره پوري اواز په تدريج سره ووځي يعني د نواجذ غاښونو او دژبې د کناري څخه آواز شروع شي په تدريج سره داسي ضواحکو پوري ورسيږي چې په آواز کې يو قسم ته اوږدوالي وي د (ظا) غونډي د دفتعاً زر ونه وځي دهمدي استطالت له کبله ضاد دظا څخه جدا کيږي نور په ټولو صفاتو کې ضاد او ظا مشترک دي چونکه دضاد مخرج نسبتاً نورو مخارجوته اوږد دي نوپه آواز کې يي هم اوږدوالي دي .

صفات عرضه

صفات عارضه هغه صفات دي چې کله په حرف کې موندل کيږي او کله نه موندل کيږي لکه څرنګه چې مخکې فصل کې دصفات عارضه و تعريف تفصيلي بيان شو صفات عارضه اجمالاً په لاندي ډول دي .

۱، تفخيم ۲، ترقيق ۳، حرکت ٤،سکون ٥، مد ٦، صله ۷،ادغام ۸، اقلاب ۹ ، اخفاء ۱۰ ، عنه زماني ۱۱، تسهيل ۱۲، ابدال ۱۳ ، حذف .

پورته صفات په دوه ډوله دي (عارض بالصفت) عارض بالحرف) عارض بالصفت تفخيم او ترقيق ته وايي او باقي ټول عارض بالحرف دي داعراض بالصفت څخه مطلب دادي چي هغه صف عارضه چي دکوم لازمي صفت دوجهي څخه پيداشوي وي مثلاً مخکي مونږ ولوستل چي د (خص ضغط قظ)څخه علاوه باقي نور ټول حروف باريک تلفظ کيږي چې تعداد يي (۲۲) ته رسيږي اوس په دي ۲۲ حروفو کې (الف ، ل ،ر) دا دري حروف داسي حروف دي چې هميشه باريک نه تلفظ کيږي بلکه په بعضي حالاتو کې باريک تلفظ کيږي او په بعضي حالاتو کې پر تلفظ کيږي په کومو حالاتوکي چې پر تلفظ کيږي په هغي کې صفت استعلاء عارض کيږي چې د هغي وجهي نه دا دري حروف پر تلفظ کيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرنګه چي صفت استعلاء يو لازمي صفت دي نو د (الف ، ل، ر) په حروفو كي تفخيم صفت عارضه دي چي ديو لازمي صفت دوجهي څخه پيداشوي دي .

او عارض بالحرف څخه مطلب داده چي هغه صفت عارضه چي ديو حرف ديوځاي كيدلو له كبله پيداكيږي مثلاً دنون ساكن او تنوين ادغام يا اقلاب يا اخفاء يا په حروفو مده كي مد فرعي كول ځكه چي دنون ساكن او تنوين ادغام دحرف (يرملون) سره ديوځاي كيدلو له كبله كيږئ د (با) سره ديو ځاي كيدلو له كبله اقلاب كيږي او همدارنګه په حروف مده كي مد فرعي دهمزي سره ديوځاي كيدلو له وجهي څخه كيږ ي او كه پر دوي باندي زقف يت سكته وشي نو اخفاء ،اقلاب ، ادغام ، مد ،صفات پكي نه موندل كيږي نو ددغي وجهي نه دي صفاتوته صفات عارضه وايي چه كله په حرف كي موندل كيږي او كله نه موندل كيږي .

شبه مستعليه

(الف،لام ،را) دادري واړه حروف ته شبه مستعليه وايي سره لدي نه چي دحروف مستعليه دي خو په بعضي حالاتو كي دا حروف پر (مفخم) تلفظ كيږ ي دحروف مستعليه وترمينځ چي مجموعه يي (خص ضغط قظ) دي او ددي دري حروفو تر مينځ فرق دادي چي حروف مستعليه هميشه پر تلفظ كيږي كه مفتوح وي يا مضموم يا مكسور و ي يا ساكن وي پدي حروفو كي د استعلا ء صفت لازمي صفت دي چي بالكل ترينه نه جداكيږ ي او په شبه مستعليه حروفو كي (ل، ر، الف) تفخيم لازمي ندي كله پر تلفظ كيږي او كله باريک نو دغي وجهي نه ديته شبه مستعليه وايي يعني دمستعليه حروف سره مشابه دي .

اوس به دابيان كړو چي داحروف په كومو حالاتو كي پر تلفظ كيږي او په كومو حالاتوكي باريک تلفظ كيږي هريو به په خپل وارسره بيان كړو .

څلورم فصل

تفحيم او ترقيق

دلام دتفخيم او ترقيق حالتونه

دلام نه مقصد زموږ فقط دلفظ (الله) دي لام دي نور لامونه ټول باريک تلفظ كيږي صرف دلفظ د (الله) لام كله پر كله باريک تلفظ كيږي .

لفظ د(الله)اواللهم دري حالتونه لري :

١،كه دلفظ دالله (ج) او اللهم لام څخه ماقبل فتحه وه نو مفخم تلفظ كيږي لكه : هوالله ، مريم ،اللهم .

٢:همدارنګه كه دي نه ماقبل ضمه هم وه مفخم تلفظ كيږي لكه : عبدالله ، قالواللهم .

٣، كه دلفظ دالله ج او اللهم څخه ماقبل كسره وه باريک تلفظ كيږي لكه : بِسمِ الله ، قلِ اللهم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د(ر) دتفخيم اوترقيق حالتونه (ر) په شپږو حالتونوکي مفخم لوستل کيږي .

۱، راچي کله مضموم وي يامفتوح وي مشددوي اوکه مخفف وي لکه رَعدً، رُزِقُوا،ذُوْمِرَةٍ ،ففروا .

۲، راچي کله ساکن وي او ماقبل يي مضموم يا مفتوح وي لکه : يُرْزقُوْن، بَرْقُ،ارسلوا .

۳،دراساکن نه ماقبل کسره عارقضی وي لکه :.اِرجعُوْا،ارجعی

٤، دراساکن نه ماقبل کسره اصلي منفصله وي لکه : رَبـِ ارجِعُوْن

او کله کسره عارضي هم وي او منفصله هم وي لکه : اَمِ ارتَابُو،ان ارتبتم .

٥،را ساکن وي او ماقبل يي کسره اصلي وي خو مابعديي په يوه کلمه کي دحروف مستعليه و څخه يوحرف راغلي وي لکه : مِر صَاد ، اِرصَاداً،قرطاسً،فرقے ، لبالمرصاد .خوحرف مستعليه به مفتوح وي او که حرف مستعليه د را څخه وروسته په يوه کلمه کي نه وه راغلي بيا را باريک لوستل کيږ ي لکه : فَا صْبِر .؛،صبراً .

٦، را ساکن وي او ماقبل يي هم ساکن وي اوماقبل يي مضموم يا مفتوح وي لکه : اَلْقَدْرَ ،اَلْعُسْرَ،الانهار .خوداصورت صرف وقف پوري خاص دي دوصل په صورت کي دا را متحرک لوستل کيږي .

درا دترقيق حالتونه

را په پنځه حالتونوکي مرقق يعني باريک لوستل کيږي .

۱، رامکسوره مشدد وي او که مخفف و ي لکه (رِزقٍ ، بِالبِرِ،رجالُ)

۲، را ساکن وي او ماقبل يي کسره اصلي متصله وي او مابعد يي حرف مستعليه نه وي لکه (فِرعَون ، شِرعَےً ،مريے)

۳، راساکن وي او ماقبل يي هم ساکن وي او ماقبل يي مکسوروي لکه لِذِي حِجْر، وَلابِکْر) خودادوقف په حالت کي وي .

٤، راساکن وي او ماقبل يي ياي ساکنه وي لکه (خَير ،قَدِير)

٥، راي مماله يعني هغه را چي اماله پکي شوي وي لکه (مَجرِهَا) اماله په ټول قران کريم کي صرف يوځاي راغلي په روايت حفص (رح) کي (اختلافي ځايونه)

په قران کريم کي دري داسي کلمات دي چي په هغي کي اختلاف دي يعني درا په هکله چي باريک تلفظ کيږي که پر تلفظ کيږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱، یولفظ (مِصرَ) دي ۲، بل لفظ (فِرقٍ) ۳، دریم لفظ (عَینَ الْقِطْرِ) دي بعضي وايي باریک تلفظ کیږي او بعضي وايي چي پر تلفظ کیږي خو په لفظ د مصراوعین القطردوقف په حالت کي اختلاف دي او دوصل په حالت کي لفظ مصر کي را مفتوح ده پر تلفظ کیږي او عین القطر کي را مکسوره ده باریک تلفظ کیږي او په لفظ دفرق کي په وصل او وقف دواړو کي اختلاف دي . خلاصه دا چي په پورتني دري کلماتوکي چي کوم را راغلي پدي کي تفخیم او ترقیق دواړه جائز دي .

دالف تفخیم او ترقیق

که چیرته دالف څخه مخکي حرف استعلاء راغلي وي نو الف هم ورسره مفخم تلفظ کیږي ځکه چي حروف استعلا ء ټول مفخم لوستل کیږي لکه :

(صَالِحِین) خَالِدُون) او همدارنګه په لفظ دالله او اللهم کي هم الف مفخم لوستل کیږي او که دالف څخه ماقبل حرف باریک اوستل کیده نوالف هم ورسره باریک لوستل کیږي لکه : نَاصِرِینَ .

دحروفو دتفخیم مراتب

دټولو څخه زیات لفظ دالله مفخم لوستل کیږي بیا وروسته وریسي طا ، بیا صاد ،بیاضاد، بیا ظا ،بیا قاف وریسي غین وریسي خا او بیا را همدارنګه دالف تفخیم هم دخپل دماقبل حرف په لحاظ دي یعني څومره چي ماقبل حرف یي مفخم وي همدومره الف هم ورسره مفخم لوستل کیږي .

پنځم فصل

په بیان د اظهار ، ادغام ، اقلاب او اخفاء کي

په دي فصل کي دنون ساکن او تنوین احکام بیانوو .

نون ساکن اوتنوین څلور احکامه لري . اظهار ، ادغام ، اخفا ء ، اقلاب

۱، اظهار : اظهار په لغت کي ښکاره کولو ته وايي .

او په اصطلاح کي بغیر دغني څخه یو حرف دخپل مخرج نه اداء کول .

کله چي دنون ساکن اوتنوین څخه وروسته حروف حلقي راشي په دي کي اظهار کیږي یعني بغیر دغني څخه اداءکیږي . لکه : مِن خَوف ، مَن امَنَ او دي اظهار ته اظهار حلقي یا اظهار حقیقي وايي

۲،ادغام : ادغام په لغت کي (ادخال شيء في الشيء) یعني یو شي په بل شي کي داخلول او په اصطلاح کي ساکن حرف دمتحرک حرف سره داسي یو ځاي لوستل چي یو مشدد حرف ورڅخه جوړشي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنون ساكن او تنوين څخه وروسته يي په بله كلمه كي حرف (ير ملون) راشي چي ټول شپږ حروف دي نو په نون ساكن او تنوين كي ادغام كيږي لكه : مِنْ وّ َال ، من الَّدُنهُ خو په څلورو حروفو كي ادغام مع الغنه كيږ ي چي مجموعه يي (يمنو) دي او په دوو حروفو كي چي مجموعه يي (لر) دي ادغام بغير الغنه كيږي يعني په يمنو كي ادغام ناقص كيږ ي او په لر كي ادغام تام كيږي .

داغام ناقص او ادغام تام تفصيل به وروسته ان شاء الله راشي .

اوكچيري دنون ساكن څخه وروسته حروف يرملون په يوه كلمه كي راشي بيا ادغام نه كيږي لكه : صِنْوَن ٍ ، قِنْوانٌ په قران كريم كي صرف همدغه څلور كلمي راغلي پدي كي اظهار كيږي او دي اظهار ته اظهار مطلق وايي .

٣، اقلاب : اقلاب په لغت كي داسي معني كيږي (تحويل الشيءٍ عن وجهه) يعني يو شي دخپل حقيقت څخه رااړول او په اصطلاح كي دنون ساكن او تنوين څخه وروسته چه (با) راشي په نون ساكن او تنوين كي اقلاب كيږي دغني سره يعني نون ساكن او تنوين په ميم بدليږي لكه : مِن بَعْدسَمِعُ ٌ بَصِ ٌر .

٤، اخفاء : اخفاء په لغت كي ستر يعني پټولوته وايي .

او په اصطلاح كي داظهار او ادغام ترمينځ يو ساكن حرف اداء كول يعني دنون ساكن او تنوين څخه وروسته چي حروف يرملون او حروف حلق او با څخه علاوه هر يو حرف چي راشي په نون ساكن او تنويي كي اخفاءمع الغنه كيږي.لكه : اَنفُسَكُم . اَنْتُم ، مِن قَبْل ، او داخفاء ټول (١٥)حروف دي او دي اخفاء ته اخفاء حقيقي وايي .

دميم ساكن احكام

ميم ساكن دري احكام لري . ادغام ، اخفاء ، اظهار

١، ادغام : دمنم ساكن څخه وروسته چي بل ميم راشي پدي كي ادغام مع الغنه كيږي لكه : اِلَيْكُمْ مُرْسَلُوْن .....

٢، اخفاء : دميم ساكن څخه وروسته چي با راشي په ميم ساكن كي اخفاء مع الغنه كيږي لكه : وَمَهُم ْ بِمُوْمِنِيْن او دي اخفاء ته اخفا ء شفوي وايي .

٣، اظهار : دميم ساكن څخه وروسته چي دميم او با څخه علاوه هريو حرف راشي په ميم ساكن كي اظهار كيږي او دي اظهارته اظهار شفوي وايي لكه : فَلَهُم ْ اَجْرُهُمْ

دلام تعريف احكام

دلام تعريف دوه احكامه دي اظهار او ادغام

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱، الف دلام تعریف څخه وروسته نشي راتلاي په ۲۸ حروفو کي د ١٤ حروفو څخه مخکي چي لام تعریف راشي په لام تعریف کي اظهار کیږي او په ١٤ جروفو کي ادغام کیږي په هغه حروفو کي چي اظهار کیږي مجموعه یي (ابغ حجک وخف عقیمه) دي لکه : اَلْبُخْلِ ،القارعه ، الکوثر ، ددي نه سوا په ١٤ نورو خروفو کي ادغام کیږي لکه : اَلشَمس ،التوبه ، الرحمن ، دي اظهار ته اظهار قمري وايي او دي ادغام ته ادغام شمسي وايي .

شپږم فصل دغني په بیان کي

دغني معني مخکي هم تیره شوه دخیشوم نه چي کوم آواز وځي هغي ته غنه وايي غنه په دوه قسمه ده (غنه آني) او (غنه زماني) غنه آني وي او که غنه زماني وي داصرف په میم او نون پورې خاصه ده غنه زماني په نون او میم کي په بعضي حالاتوکي راځي لکه څرنګه چي مخکي دنون ساکن اومیم ساکن احکام تیر شول .

غنه آني : دنون او میم لپاره صفت لازمي دي په هر حال کي پکي موندل کیږي که وغواړي او که ونه غواړي داصفت بلا ارادي اداء کیږي .

غنه زماني : د ارادې څخه بغیر نه اداء کیږي او دا غنه لاندي په نون او میم کي موندل کیږي :

۱، نون ساکن او تنوین څخه وروسته دحروف حلقي او لام او را نه علاوه باقي ۲۰ شلو حروفو کي کوم یو حرف چي راشي هلته غنه کیږي .

۲، دمیم ساکن نه وروسته چي میم یا باراشي (میم مخفاے او میم مدغمه کي)

۳، نون او میم چي کوم ځاي کي مشدد راشي فقط چي همد دري حالاتو کي غنه کیږي او دغني مقدار یو الف دي یعني دیو الف په اندازه د غنه وشي دیو الف اندازه داده چي خلاصه ګوته بنده کړي یا بنده ګوته خلاصه کړي .

اووم فصل په بیان کي د مد

مد په لغت کي اږدولو او کش کولو ته وايي .

او په اصطلاح کي په حروف مده او حروف لین باني د آواز اوږدول دي .

حروف مده دري دي (الف ،واو ، یا) کله چي ساکن وي او ماقبل حرکت یي دخپل جنس څخه وي لکه : قَاَلَ ،قَاَلُو ، قِیْلَ او حروف لین دوه دي (واو ، یا) چي ساکن وي او ماقبل یي مفتوح وي لکه : مِنْ خَوْف ، وَالصَیف

اول مد په دوه قسمه دي (مد اصلي) او (مدفرعي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱،مد اصلي :مد اصلي هغه مد ته وايي چي کوم سبب باندي موقوف نه وي حروف مده چه اداء کوي نو هغه خپله ورسه اداء کيږي لکه : : قَالَ ،قَالُو ، قِيْلَ

که چيري پدي کلماتوکي مد ونه شي نو دحرف ذات باقي نه پاتي کيږي او همدارنګه مد اصلي کوم سبب باني هم موقوف ندي .

۲،اومد فرعي : هغه مد ته وايي چي کوم سبب باندي موقوف وي کچيري مد فرعي اداء نشي دحرف ذات ورسره نه ختميږي بلکه د کلمي چي کوم زينت او حسن دي هغه ورسره له مينځه ځي لکه سُوءَ ، قَالُو ، اَمَنَا .

دمد اسباب

مد اصلي خوصرف محل مد ته ضرورت لري . مد فرعي لپاره د دوه شيانو وجود ضروري دي (محل مد) او (سبب مد) محل مد هم دوه شيان دي (حرف مده) او (حرف لين)

او سبب هم دوه شيان دي : همزه او سکون لکه : والسماء پدي کي سبب دمد همزه ده او په ربِ العلمين کي سبب مد سکون دي .

دمد اسباب دوه دي همزه او سکون ددي دواړو دوه دوه اقسام دي (همزه متصل) او همزه منفصل) . (سکون لازم) او (سکون عارض) .

مدفرعي اجمالاً په څلور قسمه دي (مد واجب) ۲ (مدجائز) ۳ (مدلازم) ٤ (مد عارض) مد واجب ته مد متصل هم وايي او مد جائز ته مد منفصل هم وايي . مد فرعي تفصيلاً په (۹) قسمه دي چه په لاندي ډول دي :

۱، مد متصل (۲) مد منفصل (۳) مد لازم کلمي مثقل (٤) مد لازم مخفف (٥) مد لازم حرفي مثقل (٦) مد لازم حرفي مخفف (۷) مد لازم لين (۸) مد عارض لين (۹) مد عارض وقفي .

۱، مد متصل : هغه مد ته وايي چي دحرف مده څخه وروسته همزه په يوه کلمه کي راغلي وي لکه : سَوَاءً ، سُوْءَ .

۲، مد منفصل : هغه مدته وايي چي دحرف مده څخه وروسته همزه په جدا کلمه کي راغلي وي لکه : قَالُوا ، اَمَنَا ،فِاَنْفُسِکُم .دي مدته منفصل ځکه وايي چه همزه په جدا کلمه کي راغلي او جايزځکه ورته وايي په بعضي روایاتوکي راغلي اوبغضي روایاتوکي ندي راغلي او بله خبره داده چي دا مد صرف د وصل په حالت کي کيږي که مخکي کلمي باندي وقف وشي بيا دا مد نه کيږي او مد متصل په وصل او وقف دواړوحالاتوکي کيږي ددي ادواړو مدونو سبب همزه ده او دنورو مدونو سبب سکون دي .

۳، مد لازم کلمي مثقل : هغه مد ته وايي چه دحرف مد څخه وروسته په يوه کلمه کي مشدد حرف راغلي وي لکه : اَلطَامَـے ، دَابَـے ،الصَاخَةَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته سبب مد سكون دي كوم مشدد حرف چه دحرف مد څخه وروسته راغلي په حقيقت كي دا دوه حرفه دي اول ساكن اودوهم متحرك اول په دوهم كي مدغم شوي دي .

٤، مدلازم كلمي مخفف : هغه مد ته وايي چي په يوه كلمه كي دحرف مد څخه وروسته يو لازمي سكون راغلي وي لكه : آلئَنَ او دامد په ټول قران كريم كي صرف په همدغه يوه كلمه كي راغلي دي دلازمي سكون څخه مقصد دادي چي په هرحال كي ساكن وي يعني دوصل او وقف په دواړو حالتونو كي ساكن دي .

دمدلازم حرفي صرف په حروف مقطعات كي راځي .

٥،مدلازم حرفي مثقل :هغه مدته وايي چي په حروف مقطعاتو كي دحرف مده څخه وروسته مشدد حرف راغلي وي لكه : (الم) كي اول مد مراد دي دلته هم دحرف مد څخه وروسته مشدد حرف راغلي خو مشدد حرف په اصل كي دوه حرفه دي او ل شاكن دوهم متحرك اول په دوهم كي مدغم شوي د مد سبب دغه ساكن حرف دي .

٦، مد لازم حرفي مخفف : هغه مد ته وايي چي په حروف مقطعاتوكي د حرف مد څخه وروسته سكون راغلي وي لكه : حم ، ق ، ص) ،

٧، مد لازم لين : هغه مد ته وايي چي په حروف مقطعات كيدحرف لين څخه وروسته سكون راغلي وي او دا مدپه ټول قران كريم كي په يوه كلمه كي دوه ځايه راغلي چي هغه عين دي ، په سورے مريم او سورے شورا كي مثال : (كهيعص) حم عسق)

٨، مد عارض لين : هغه مد ته وايي چي دحرف لين څخه وروسته سكون عارضي راغلي وي يعني دوقف په سبب ساكن شوي وي لكه : (مِن خَوُف وَالصَيْف)

٩، مد عارض وقفي : هغه مد ته وايي چي دحرف مده څخه وروسته سكون عارضي راغلي وي لكه : (يَومِ الدِيْنِ ، نَسْتَعِيْنُ)

دمدونو مقدار

مداصلي كي صرف قصر كيږي او دقصر اندازه يو الف دي ددي څخه زياد اوږدول جائز ندي او مد فرعي مختلف قسمونه لري نو دهغي مقدار هم مختلف دي چي تفصيل يي په لاندي ډول دي :

مد متصل اومد منفصل كي يوسط كيږي په توسط كي هم دري اقواله دي (دوه الفه ، دوه نيم الفه ، څلور الفه)

اومدمنفصل كي قصر هم كيږي خو په طريقه دجزري (رح) كي فقط دمد لازم په اولني څلور قسمونوكي صرف طول كيږي دطول مقدار دري الفه يا پنځه الفه دي .

په مدلازم لين ، مدعارض وقفي اومدعارض لين كي طول توسط ،قصر دري واړه جايز دي مد لازم لين او مد عارض وقفي كي اول طول بهتر دي بيا توسط ، بيا قصر او په مد عارض لين كي ددي برعكس او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ل قصر بهتر بيا توسط بيا طول بهتر دي خو دلته دتوسط مقدار دوه الفه يا دري الفه دي مد متصل غوندي څلور الفي توسط جايز ندي کومو مدونوکي چه طول ،قصر دري واړه جايز دي ددي دري واړو څخه به يواختياروي ياطول يا توسط يا قصر دتلاوت په شروع کي چه کوم قول مو اختيارکړو دتلاوت ترآخره پوري به په هغي عمل کوي مثلاً طول مو اختيار کړو آخره پوري به طول باندي عمل کوي داسي نشي چي مثلاً يو ځاي مو دوه الفي توسط وکړو بل ځاي کي دري الفي توسط وکړي بلکه آخره پوي به همغه دوه الفي توسط باندي عمل کوي همدارنګه مد منفصل ته په مد متصل باندي ترجيع ورکړو ځکه چي مدمنفصل ضعيف دي او مد متصل قوي دي او همدارنګه مد عارض لين ته په مد عارض وقفي ترجيع ورنکړو مثلاً په مدعارض وقفي کي موتوسط وکړو او په مد عارض لين کي مو طول وکړو داجايز ندي يا به په دواړو کي مساوات کوي يابه مد عارض وقفي ته په مدعارض لين ترجيع نه ورکوي چي مد عارض وقغي کي طول او مد عارض لين کي توسط وشي .

اتم فصل هاي ضمير

دهاي ضمير څخه مراد دواحد مذکر غايب ضمير دي کله چي داسم فعل يا حرف پوي متصل شي لکه : (رَسُولهُ بِهِ اَکَلَهُ) دهاي ضمير څلور قاعدي دي دوه ددي دحرکت په هکله دي او دوه يي دصله يا عدم صله په هکله دي (١) که چيري دهاي ضمير څخه مخکي کسره وه يا ياي ساکنه وه نو هاي ضمير مکسور لوستل کيږي لکه : بِهِ اِلَيْهِ مګر ددي قاعدي څخه څلور کلمات مستثني دي چي دوه کلموکي مضموم لوستل کيږي او دوه کلمو کي ساکن لوستل کيږي سره لدي چي ماقبل يي مکسوردي په کومو کلماتو کي چي مضموم لوستل کيږي هغه دادي (وَمَا اَنْسَنِيْهُ ، سورے کهف کي او عَلَيْهُ اللهَ سورے فتح کي او کومو کي چي ساکن لوستل کيږي هغه دادي (اَرْجِه ، دوه ځايه سورے اعراف کي او فَاَلْقِه سورے نمل کي .

٢، که دهاي ضمير څخه ماقبل نه کسره وه او نه ياي ساکنه وه نو هاي ضمير مضموم لوستل کيږي لکه : (اَخَه ، رَاٰءَ نْتُمُوْهُ) مګر دقاعدي څخه يو ه کلمه مستثني ده چه په هغه کي مکسور لوستل کيږي ، وَتَقَهِ سورے نور کي پدي ها باندي همدغه دوه حرکته راځي يعني کسره او ضمه فتحه ورباني نه راځي لاندي دوه قاعدي دصلي او عدم صلي په هکله دي :

٣، که چيري دهاي ضمير نه ماقبل او مابعددواړه متحرک وو نو ها ضمير کي صله کيږي که ماقبل يي مضموم وه نو صله د واو سره کيږي او که ماقبل يي مکسور وو نو صله ديا سره کيږي لکه : اَمْرُ اِلَي اللهِ بِوجْهِهِ سُوْءَالْعَذَابِ مګر يو کلمه ددي قاعدي څخه مستثني ده چه هغه يَرْضَهُ لَکُمْ سورے زمر کي دي سره ددي نه چه ماقبل او مابعديي دواړه متحرک دي بياهم صله نه کيږي .

٤، که دهاي ضمير ماقبل او مابعد دواړه ساکن وو يا ماقبل فقط ساکن وو يا مابعد يي فقط ساکن وو نو پدي دري صورتونو کي په هاي ضمير کي صله نه کيږي مثالونه يي لاندي ذکر دي (مِنْهُ الْمَا ء ، مِنْهُ اَيَتُ ُ) مګر په يوه کلمه کي (فِيْهِ مُهَاناً)ددي قاعدي څخه مستثني ده سره لدي چه ماقبل يي ساکن دي خو بياهم صله کيږي صله دي ته وايي چه حرکت اوږد اداء کړل شي که حرکت ضمه وه دومره يي اوږد کړي چه وروسته ورنه واو ساکن جوړ شي او همدارنګه که حرکت يي کسره وه نو دومره يي اوږد کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه يا ساكن تر جوړه شي او صله دوقف په صورت كي نه پيداكيږي بلكي دوصل په صورت كي كيږي .

لاندي كلماتوكي صله نه كيږي ځكه چه پدي كليماتوكي ها دنفس كليمي څخه د مَانَفْقَهُ سورے هود لَئِن لَم تَنْتَهِ دوه ځايه سورے شعراء كي او يو ځاي سورے مريم كي لَئِن لَم تَنْتَهِ

سورے علق كي فواكه سورے مومنون لاندي يو څوكليمات دي چه صورتً دهاي ضمير غوندي دي خو په اصل كي ها ضمير ندي بلكي دي ته هاي سكته وايي او دا هميشه ساكن دي هغه كلمات دادي : لَمْ يَتَسَنَهُ ، سورے البقره كي اِقْتَدِهُ ، په سورے انعام كي كِتَابِيَهُ دوه په سورے احاقه كي او همدارنګه يو ځاي مَالِيَه ُ راغلي دي سُلْطَنِيَهُ يو ځاي په سورے الحاقه كي او دوه ځايه حِسَابَهُ په سورت الحاقه كي مَاهِيَهُ په سورے القارعه كي چه داټول كليمات دي نهه ځايه راغلي دي

نهم فصل

په بيان دادغام كي

ادغام په لغت كي ادخال شيء في الشي ته ويل كيږي يعني يو شي په بل شي كي ننوستل او په اصطلاح كي دوه حروفونه په داسي ډول يو ځاي كول او لوستل چه يو مشدد حرف ورڅخه جوړشي .

سبب او مخرج په اعتبار سره ادغام په دري قسمه دي . (ادغام مثلين) (ادغام متجانسين) (ادغام متقاربين)

ادغام مثلين : ديته وايي چه دوهم مثل حروف يو په بل كي مدغم شي لكه : اذهب بكتابي .

ادغام متجانسين : ديته وايي چي ديو مخرج حروف يو په بل كي مدغم شي لكه :اذظلموا .

ادغام متقاربين : ديته وايي چه دوه قيب المخرج حروف يوپه بل كي مدغم شي لكه : من ربه .

دمدغم په اعتبار سره ادغام په دوه قسمه دي (ادغام صغير) ادغام كبير)

ادغام صغير ديته وايي چه مدغم حرف ساكن وي يعني دساكن حرف په متحرك حرف كي ادغام كيدل لكه : (اليكم مرسلون)

ادغام كبير ديته وايي چي مدغم حرف متحرك وي يعني مدغم او مدغم فيه دواړه متحرك وي امام حفص رحمه الله عليه دروايت مطابق ددي ادغام په ټول قرانكريم كي صرف پنځه مثالونه موندل كيږي .(اتحاجوني) (تامروني) (لاتامنا) (نعما) (مكني)

د اداء اوكيفيت په اعتبار سره ادغام په دوه قسمه دي (ادغام تام) او (ادغام ناقص)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادغام تام هغه ادغام ته وایي چي دمدغم حرف هیڅ یو صفت باقي پاتي نشي لکه : مِنْ لَّدُنه ، مِنْ رَّبِهِ .

ادغام ناقص :هغه ادغام ته ویل کیږي چه دمدغم حرف کوم صفت باقي پاتي شي لکه : مِنْ وَالٍ

دحکم په اغتبار سره ادغام په دوه قسمه دي (ادغام واجب) او (ادغام جائز)

په مثلین او متجانسین حروفو کي ادغام واجب دي اومتقاربین حروفوکي ادغام جایز دي ادغام مثلین کي صرف ادغام تام کیږي او ددي ادغام ١٤ صورتونه په قرانکریم کي موندل کیږي .

١،دبا ادغام په با کي لکه (اذهب بکتابي)

٢، دتا ادغام په تا کي لکه (فماربحت تجارتهم)

٣، ددال ادغام په دال کي لکه : (قددخلوا)

٤، دعین ادغام په عین کي لکه : (تسطع علیه)

٥، درا ادغام په را کي لکه ک (وذکرربک)

٦، دفاادغام په فا کي لکه : (فلایسرف في القتل)

٧، دکاف ادغام په کاف کي لکه : (یدرک کم الموت)

٨،دلام ادغام په لام کي لکه : (کلابل لاتکرمون)

٩، دمیم ادغام په میم کي لکه : (الیکم مرسلون)

١٠، دنون ادغام په نون کي لکه : (من نشاء)

١١، دواو ادغام په واو کي لکه : (عصوو)

١٢، دها ادغام په ها کي لکه : (یوجهه)

١٣، دیا ادغام په یا کي لکه : (لدي المرسلون

١٤، دذال ادغام په ذال کي لکه : (اذذهب)

دادغام متجانسین ټول ٧ صورتونه په قرانکریم کي راغلي دي چه شپږوکي تام ادغام کیږ ي او یو صورت کي ناقص ادغام کیږي په کوموصورتونوکي چي ادغام تام کیږي هغه په لاندي ډول دي :

١، دتاادغام په دال کي لکه : (اثقلت دعوالله)

٢، دتا ادغام په طا کي لکه : (وقالت طایفے)

٣، ددال ادغام په تا کي لکه : (قدتبین)

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤، دذال ادغام په ظا کي لکه : (اذظلموا)

٥، دثاادغام په ذال کي لکه : (یلهث ذالک)

٦، دبا ادغام په میم کي لکه : (ارکب معنا)

او په لاندي یو صورت کي ادغام ناقص کیږي

٧، دطا ادغام په تا کي لکه : (بسطت ، فرطت ، فرطتم ، احطت) داغام متقاربین چه لام تعریف په حروف شمسیه کي ادغام هم ورسره حساب کړي ټول ٨ صورتونه په قرانکریم کي موندل کیږي خو په ځلوصروتونو کي تام ادغام کیږي په دوه صورتونوکي ادغام ناقص کیږي او په یوصورت کي ادغام اختلافي کیږي او په یو صورت کي ادغام اختیاري کیږي . په لاندي صورتونوکي تام ادغام کیږي .

١، دلام تعریف ادغام په حروف شمسیه کي لکه : (الشمس)

٢، دنون ساکن او تنوین ادغام په لام کي لکه : (من ادنه ، هدًي لبني اسرائیل)

٣، دنون ساکن او تنوین ادغام په را کي لکه :(من ربه ، من ثمرے رزقاً)

٤، دلام ادغام په راکي لکه : (قل ربِ)

٥،دنون ساکن او تنوین ادغام په واو کي لکه : (من وال ، مغفرے ورحمے)

٦، دنون ساکن او تنوین ادغام په یا کي لکه : (من یقول ، نومئذٍ یَوَدُ)

٧، دنون ساکن او تنوین ادغام په میم کي لکه : (من ماءٍ مهینٍ ، دا ادغام اختلافي دي بعضي وایي چي دا غنه دنون دي او بعضي وایي چه داغنه دمیم دي .

٨، الم نخلقکم کي دکاف ادغام په کاف کي اختیاري دي یعني ادغام تام او ادغام ناقص دواړه جائز دي خو ادغام تام بهتر دي .

داغام موانع

دمثلین لپاره د ادغام مونع :

کله چي دوه هم مثله حروف سره جمع شي اول ساکن دوهم متحرک نو ادغام کول واجب دي مګر حروف مده خپل هم مثله کي ادغام نه کیږي لکه : في یوم ، الذي یوسوس ، ان الذین امنواوعملوا الصاحات ځکه چي دلته ثقل پیداکږي او ادغام دثقل لري کولو لپاره کیږي او بله وجه داده چي ادغام قریب المخرج حروفو کي کیږي دا دواړه حروف خپلوکي بعیدالمحرج دي ځکه اول حرف مده دي او دوهم متحرک دي او دریمه وجه داده چي که چیري ادغام وشي نو دحروف مده مدیت به ختم شي یعني دمثلین لپاره د ادغام موانع داده چي اول حرف به مده نه وي متجانسین لپاره لپاره د ادغام موانع په لاندي ډول دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې دوه هم جنسه حروف جمع شي او ل ساکن دوهم متحرک نو ادغام واجب دي مګر حروف حلقي پخپل هم جنس کي ادغام نه کیږي لکه : فاصفح عنهم ، ځکه چې ثقل پیداکیږي متقارب لپاره دادغام موانع په لاندي ډول دي دلاه هم دمخکي غوندي حروف حلقي پخپل متقارب کي ادغام نه کیږي لکه : فسبحه . همدارنګه حروف حلقي په غیر حلقي کي هم ادغام نه کیږي لکه : لاتزغ قلوبنا . او همدارنګه دلام هل او لام بل او لام فعل ادغام په نون کي نه کیږي لکه : هل ندلکم ، قلنا ، بل نقدف ، بلحق علي الباطل .

لسم فصل اجتماع ساکنین

اجتماع ساکنین څڅه مقصد د دوو ساکن حروفو جمع کیدل دي او دا په دوه قسمه دي (علي حده) او (علي غیرحده)

۱، اجتماع ساکنین علي حده دیته وایي چه دوه ساکن حروف سره جمع شي پداسي شان چه او حرف یي مده وي او دواړه په یوه کلمه کي وي لکه : الئن ، دابے ددي حکم دادي چي اول ساکن پخپل حال پاتي کیږي هیڅ تغیر پکي نه راځي دوقف او وصل په دواړو حالتونوکي یوشانتي لوستل کیږي .

۲، اجتماع ساکنین علي غیرحده :

دیته وایي چه دعلي حده د دوو شرطو څخه یو یا دواړه شرطونه پکي موجود نه وي چه ددي دري صورتونه جوړیږي .

۱، دواړه ساکن حروف په یوه کلمه کي وي خو اول ساکن حرف مده نه وي لکه : القدرالعسر وغیره ددي حکم دادي چه دوقف په حالت کي دواړه ساکن حروف په حال باقي پاتي کیږي او په وصل کي دوهم ساکن باندي کسره راځي او داجتماع ساکنین صرف دوقف په حالت وي .

۲، دمخکني صورت برعکس یعني اول ساکن حرف وي خودواړه په یوه کلمه کي نه وي لکه : قالا الحمد ، في الارض ، قالوا الئن ، دا په اصل کي په قالاالحمد ، في الارض ، قالوا الئن وو .

ددي حکه دادي چه په لوستلوکي اول ساکن حرف حذف کیږي اوکه وقفورباندي وشي بیا په خپل حال پاتي کیږئ ځکه چه بیا اجتماع ساکنین صورت نه نیسي .

۳،دریم قسم دادي چي اواړه شرطونه موجودنه وي یعني اول ساکن نه حرف مده وي او نه په یوه کلمه کي وي لکه :قل الحق ، قل الحمد ، قدیرالذي ، ددي حکم دادي چي دو باندي ضمه راځي او دوو باندي فتحه راځي په کومو باندي چي ضمه راځي هغه دادي (چه اول ساکن میم جمع وي لکه : انتم العلون علیکم الصیام) ۲ (چه اول ساکن هغه واو لین نوي چه دجمع لپاره وي لکه دعوالله رءو العذاب ، چه په لصل کي دعو او رء و وو او په کومو باندي چه فتحه رځي دادي ۱(چه اول ساکن د من جاره نون وي لکه : من الناس ، من الله ، ۲(چه اول ساکن د الم میم وي چه دسورت ال عمران په سرکي راغلي کلچه لفظ الله سره وصل شي لکه : الم الله

دترتیل دوهم جزء معرفے الوقوف

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library